

JAVULÁS A MAGYAR FÉRFIAK HALÁLOZÁSI ADATAIBAN

Összeállította Dr. Józán Péter tanulmánya alapján
Prof. Dr. Métényi János
Országos Egészségfejlesztési Intézet

Amikor az európai országok lakosságának egészségi állapota szóba kerül valamilyen fórumon, akkor általában a születéskor várható életkor alapján a kiemelkedően jók között Svédországot, Norvégiát, Svájcot szokták említeni. Rossz példának Oroszországon kívül Magyarország halálozási adatait hozzák fel. Ezen belül különösen a férfiakét hangsúlyozzák, amelyek abszolút értékben és a nők adataihoz viszonyítva egyaránt különösen lehangolóak.

Más lesz azonban a megítélés, ha az elmúlt 30 év magyar halandósági adatainak változásait vizsgáljuk, amint ez Józán Péternek a múlt évben megjelent tanulmányából kitűnik. 1970-től kezdve 25 évig általában romlás, illetve stagnálás tapasztalható a lakosság egészségi állapotát jellemző mutatókban, azonban az utolsó 8 évben ezek, és velük az életkilátások is, jelentősen javultak.

Néhány szám ennek alátámasztására. A *férfiak* születéskor várható élettartama az 1970 és 1993 közötti években lényegében 64,5, 65,5 év körül stagnált, illetve némileg csökkent, viszont 1994 óta folyamatosan emelkedik, 2002-re elérte a 68,2 évet, azaz igen rövid idő - 8 év - alatt 3,6 évvel nőtt. Ez a szám, amellyel európai viszonylatban még mindig sereghajtók vagyunk - a különbség az európai átlaghoz képest 7,1 év -, alátámasztja a trend kedvező fordulását és a felzárkózás kezdetét az európai átlaghoz.

A *nőknél* az 1970 és 1990 közötti években 72,5, 73,5 év körüli csekély növekedést lehet tapasztalni a születéskor várható élettartamban. Jelentősebben javult 1990 után és 2002-re elérte a 76,5 évet, azaz 2,6 évvel nőtt. Az emelkedés valamivel kevesebb, mint a férfiaknál és 13 év alatt alakult ki. A lemaradás az európai átlagtól 4,9 év.

Az 1993 és 2002 közötti születéskor várható élettartam 3,3 éves meghosszabbodásához a férfiak javuló életésélyei 1,8 évvel, a nőké 1,5 évvel járultak hozzá.

Mindez bizonyíték arra, hogy az utolsó 8-10 évben fordulat következett be a magyar lakosság életkilátásaiban. Ezen belül a férfiak életkilátásai a nőké meghaladó mértékben nőttek, a két nem életkilátásai közötti különbség csökkent.

A *férfiak* korszpecifikus halandósági adatai szerint a halálozási valószínűség minden életkorban alacsonyabb volt, mint 1993-ban. Különös jelentősége van ezen belül annak, hogy a halandóság szempontjából az 1965-1993 között rendkívül magas halandóságú középkorú férfi korcsoportokban következett be az áttörés az életkilátásokat illetően. Bizonyíték erre, hogy a férfiak várható élettartamának 1993 és 2002 közötti 3,6 éves emelkedéséhez a 35-64 éves korcsoport 2 évvel járult hozzá, jóval többel mint a többi korcsoport együttvéve.

A *női* népességben a halandóság említett kisebb javulásának megfelelően a *korszpecifikus* halálozási valószínűség csökkenése is szerényebb. A nők várható élettartama 1993 és 2002

közötti 2,6 éves emelkedéséhez a 35-64 éves korcsoport egy évvel járult hozzá. A 70 év feletti nők életkilátásai viszont a férfiakénál jobban javultak.

Az *okspecifikus* mortalitás alakulását vizsgálva megállapítható, hogy az 1993 és 2001 közötti 8 évben a 100 ezer lakosra jutó halálozások csökkenésének több mint fele a keringési betegségekre esik. A különbség az európai átlaghoz képest még így is mindkét nemnél 2,6-szeres. Közel azonos a csökkenés a légző- és az emésztőrendszer betegségeiben, illetve az erőszakos jellegű halálokokban. A daganatos halálozás esetében az emelkedés olyan kicsi, hogy inkább tekinthető a malignus folyamatok megállásának. A történelmileg, kulturálisan és epidemiológiailag magyar sajátosságként ismert tbc, a krónikus májgyulladás és az öngyilkosság halandósága ugyan jelentősen csökkent, de a tbc-halálozás gyakorisága még mindig háromszorosa, a májgyulladásé kétszerese, az öngyilkosságé pedig 2,5-szerese az EU-nak. A *férfi* lakosság mortalitása a daganatokat és az erőszakos események okozta halálozást kivéve minden halálloki főcsoportban sokkal nagyobb mértékben csökkent, mint a *női* népességé.

A legfontosabb jelenség az akut szívinfarktus halandóságának csökkenése. Ez a férfiaknál nagyobb, mint a nőknél. Ugyancsak jelentős a magas vérnyomás és az agyvérzés mortalitásának mérséklődése. A cardiovascularis betegségek adatai arra utalnak, hogy az utóbbi években áttérés következett be e meghatározó jelentőségű betegségcsoportnak a megelőzésében, illetve gyógyításában.

A halandóságban, illetve az életkilátásokban bekövetkezett fordulat körülményeinek, okainak magyarázatára egyelőre csak hipotézisek vannak, amelyeknek részletes vizsgálata, elemzése még várat magára.

1. Az 1990-es magyarországi rendszerváltozás következtében kialakult, fejlődőben lévő piacgazdaság a résztvevőktől igen nagy teljesítményt követel. Ehhez nélkülözhetetlen a jó egészség, az egészségtudatos magatartás. Fiatalnak, egészségesnek kell mutatkozni, a betegség luxusát senki sem engedheti meg magának. Ennek belátása és várható hatása az életmódra megmutatkozik például a lakosság egészségesebb táplálkozásában, a szabadidő mozgással való eltöltésének terjedésében és az egy főre jutó alkoholfogyasztás kismértékű csökkenésében. A dohányzás ugyan a férfiak körében valamelyest csökkenő tendenciát mutat, viszont a nőknél és a fiatalok körében növekszik. Ugyancsak mind több gondot kezd jelenteni a drogfogyasztás terjedése a fiatalok között.

2. Feltehetőleg a magasabb szintű iskolázottság jelentős növekedése is jó hatással van az egészségtudatos magatartás elterjedésére.

3. Az 1970–80-as évek országon belüli migrációja, amely a falusi lakosságnak a városokba való költözését, az agrárfoglalkozásról az ipari foglalkozásra való áttérését jelentette, az életformaváltozás következtében jelentős fizikai és pszichés megterheléssel, lelki kiegyensúlyozatlansággal járt együtt. Az egyensúly és a megállapodás hozzávetőleg az 1990-es évekre alakult ki és azóta érezhető hatását az egészségi állapot változásában is.

Ugyanakkor negatív, hátráltató tényezőként jelentkezik a társadalmi rétegek gazdasági, kulturális, szociális helyzetében mélyülő szakadék, az esélyegyenlőtlenség.

Néhány magyar halálozási adat *nemzetközi* összehasonlítása. A születéskor várható élettartam magyar, 2001-es 72,3 évét az Európai Unió már 1973-ban elérte. Az Európai Unió jelenlegi 78,3 éves szintjét Magyarország a legvalószínűbb számítások szerint is a 2020-as években érheti el.

Az ischémiás szívbetegségek és agybetegségek halálozási gyakorisága az utóbbi nyolc év jelentős csökkenése ellenére még mindig kétszerese az EU átlagának. A tüdőrák mortalitásában a hátrány 71%-os, a méhnyakráknál pedig a különbség háromszoros. A magyar sajátosságként ismert tbc, a krónikus májgyulladás és az öngyilkosság halandósága ugyan jelentősen csökkent, de a tbc-halálozás gyakorisága még mindig háromszorosa, a májgyulladásé kétszerese, az öngyilkosságé pedig 2,5-szerese az EU átlagának. Mindez mind egészségi, mind társadalmi és politikai vonatkozásban jelentős erőfeszítéseket kíván az Európai Unióhoz való felzárkózásban.

Ahhoz, hogy az utolsó évtized több egészségi adatában megfigyelhető kedvező változás, a külső tényezők javulása mellett, folyamatossá váljon, jelentős szerepe van a magyar parlament által 2003-ban elfogadott Nemzeti Népegészségügyi Program következetes végrehajtásának. Nem kétséges, hogy az egyes programpontokon belül különleges figyelmet és helyet kell kapnia a férfiak egészségi állapotát befolyásoló elsődleges és másodlagos megelőző tevékenységnek is a program sikeres megvalósításában.

Irodalom

Dr. Józán Péter: Fordulat a halandóságban és az életkilátásokban, epidemiológiai korszakváltás Magyarországon? Orvosi Hetilap 144. 451-460. 2003.

Összefoglalás

A cikk Dr. Józán Péter tanulmánya alapján a magyar férfiak egészségi mutatóinak 1994 és 2002 közötti jelentős pozitív változásait taglalja a születéskor várható élettartam, a kor- és okspecifikus halandóság vonatkozásában. Rámutat arra, hogy az egészségi okokon kívül a gazdasági, a társadalmi és a kulturális tényezők is szerepet játszhatnak ezekben a változásokban.

Megjelent az Egészségfejlesztés 2004/4. számában.